

Cuprins

<i>Prefață la ediția în limba română de Petre Otu</i>	5
<i>Cuvânt-înainte de Roger Moorhouse.....</i>	13
<i>Din partea editorului german.....</i>	19
<i>Prefață la ediția în limba germană.....</i>	23
<i>Hărți.....</i>	29
<i>Am zburat în încercuire de Gottfried von Bismarck</i>	33
<i>Ultimul zbor în încercuire de Michael Deiml</i>	46
<i>Curier la statul-major al diviziei de Wilhelm Eising.....</i>	56
<i>O experiență impresionantă de Andreas Engel</i>	69
<i>Cutiile de sardele din pantalonii mei de Eitel-Heinz Fenske.....</i>	74
<i>Pentru mine războiul s-a terminat rapid de Joachim Feurich.....</i>	85
<i>Am evadat din încercuire pe motocicletă de Erich Franke</i>	97
<i>Pilotul care m-a adus cu avionul în încercuire m-a și scos de acolo de Otto Gemünden</i>	102
<i>Până la ultimul glonț de Wilhelm Gereke</i>	114
<i>Lupta pentru cota 102 și pentru gară de Josef Goblirsch</i>	120
<i>Ultimele zile ale Abteilung-ului 160 Artilerie Antitanc de Dietrich Goldbeck.....</i>	149
<i>Sfârșitul părții de nord a încercuirii de Gottfried Greve</i>	158
<i>Oameni de la aprovizionare în linia întâi de Wilhelm Grosse</i>	166
<i>Înaintarea spre sudul Stalingradului de Werner Halle</i>	174
<i>Am zburat în încercuire fără ordin de Joachim Heil.....</i>	180

<i>Evacuarea răniților cu avionul</i> de Karl Wilhelm Hoffmann	183
<i>În ultimul moment</i> de Gustav Kaminski	189
<i>Cu ultimul avion de la Stalingrad</i>	
de Friedrich Wilhelm Klemm.....	195
<i>Luat la bord ca mitralior</i> de Willi Kreiser	204
<i>Sfârșitul Regimentului de Infanterie Danzig</i>	
de Arthur Krüger.....	214
<i>Până la capăt</i> de Hans Krumfuss.....	222
<i>Telefonist la Stalingrad</i> de Franz Kumpf	238
<i>Ultimul meu zbor în încercuire</i> de Herbert Kuntz	247
<i>La limita de nord</i> de Jochen Löser	254
<i>Jurnal de la Stalingrad</i> de Erich von Lossow	266
<i>Capitularea părții de nord a încercuirii</i> de Gert Pfeiffer	294
<i>Nu mai credeam că voi fi salvat</i> de Paul Pieper.....	303
<i>Lupta de apărare de la Baburkin</i> de Eberhard Pohl.....	307
<i>Am fugit pe podurile de pe Don</i> de Friedrich Randhagen.....	328
<i>Curier la Stalingrad</i> de Franz Rechberger	334
<i>Infernul de la Baburkin</i> de Josef Rosner.....	339
<i>Un infanterist în linia cea mai avansată a frontului</i>	
de Otto Schäfer	345
<i>Ultimele zile ale Corpului 11 Armată</i> de Karl H. Schwarz.....	355
<i>Înapoi peste Don</i> de Helmut Spieth	371
<i>Cu personalul de la sol al Luftwaffe</i> de Hans Staudinger	376
<i>Rana mi-a salvat viața</i> de Adolf Voss	380
<i>Luptă de aproape la fabrica de tractoare</i> de Helmut Walz	384
<i>Îngerul meu a fost o doctoariță rusoaică</i>	
de Helmut Wegmann	389
<i>Cele mai grele zile din viața mea</i> de Karl Wolf	396

Prefață la ediția în limba română

Despre bătălia de la Stalingrad, moment crucial al celui de-al Doilea Război Mondial, s-a scris foarte mult, mai ales de către actorii implicați în această uriașă încheștare, dar nu numai. Mare parte dintre tomurile apărute s-au concentrat asupra procesului decizional al beligeranților, planificării strategice, desfășurării operațiilor, rolului unor comandanți de rang înalt, consecințelor asupra evoluției conflagrației mondiale etc. A lipsit cel mai adesea perspectiva militarilor din linia întâi (ofițeri și soldați), a celor care s-au confruntat cu o înfrâncenare apocaliptică, rar întâlnită în istoria conflictelor armate.

Cartea de față umple prin urmare un anumit gol istoriografic, ea conținând o suită de mărturii ale militarilor germani, de diferite grade și specialități, care au avut șansa să scape din infernul confruntărilor din orașul lui Stalin, cu o simbolistică aparte pentru ambii beligeranți.

Descrierile supraviețuitorilor, ale celor care au luptat în renumita pungă în care a fost prinsă Armata 6, comandată de generalul von Paulus, sunt extrem de dure, greu de parcurs pentru cititor, care ia contact astfel cu fața hidoasă a zeului Marte.

Gerul cumplit, „Generalul Iarnă”, nu a fost luat în serios de planificatorii germani, astfel că mulți militari germani erau în ținuta de vară, iar săparea tranșeelor și îngroparea morților a reprezentat o mare problemă. Foametea endemică, lipsa munițiilor, starea sanitară foarte precară, însoțite de râie, păduchi, boli

gastrice și pulmonare – toate acestea făceau ca moartea să pară o izbăvire. Mărturiile din carte zugrăvesc cu prisosință imensa dramă umană care s-a petrecut în regiunea Stalingrad.

S-a mai adăugat înverșunarea cu care luptau militarii sovietici, ei fiind în postura de a-și apăra țara. Se găseau și într-o situație fără ieșire, între „inamicul” german și comisarii politici, aceștia având dispoziții să omoare pe cei care se retrăgeau sau nu-și făceau datoria pe câmpul de luptă. Mii de soldați sovietici au avut această soartă. Istoriografia sovietică a glorificat epopeea apărării Stalingradului, fără a menționa, adeseori, rolul comisarilor politici în menținerea capacității de luptă a propriilor trupe.

În această revărsare de ură, există momente în care umanitatea își face loc. Iată, ofițerul Gottfried von Bismarck redă un asemenea episod: „Odată eram în vizită la un comandant de companie cu care mă împrietenisem, iar în sectorul lui era o casă în care germanii erau în pivniță și la etajul întâi, iar rușii la parter. Și pentru că se temeau de apropierea iernii, nimeni nu voia să dărâme casa, dar nici să cedeze pozițiile. În timpul zilei se duceau lupte crâncene, dar cu aspecte pline de umanitate. Iar noaptea, printr-o înțelegere tacită, exista un fel de armistițiu, astfel încât răniții puteau fi evacuați, iar luptătorilor li se aduceau rațiile.” La fel s-a întâmplat în unele sectoare și cu accesul la surse de apă, cu ocazia sărbătoririi Crăciunului anului 1942 sau a Anului Nou. „La miezul nopții”, scria subofițerul Karl Wolf din Divizia 44 Infanterie, „ambele părți au tras salve de salut.”

Eitel-Heinz Fenske, operator radiotelefonist, a fost salvat de o doctoriță rusoaică. „Când am observat”, mărturisea el, „că mi-a crescut temperatura, doctorița rusoaică frumoasă care mă trata mi-a adus medicamente ca să-mi scadă febra. M-a examinat și a constatat că făcusem septicemie, care se răspândea în corp. Și pentru că eram tot mai slăbit, doctorii au decis că aveam nevoie

de o transfuzie. «Dar unde să găsim sânge, când nu avem nimic în depozit?», se întrebau ei, stând în cerc în jurul patului meu. Când starea mi s-a înrăutățit considerabil, lângă patul meu a fost adus un cărucior pe roți. Am fost uimit s-o văd chiar pe doctorița rusoaică așezându-se pe el, astfel încât doctorii Wehrmachtului să poată instala o linie de transfuzie între mine și «cea care îmi salva viața». Nici astăzi nu pot să uit ce a făcut pentru mine. În venele mele curge unu, doi litri de sânge al unei frumoase rusoaice!”

Acerba înclăștare din încercuire s-a încheiat la sfârșitul lunii ianuarie și începutul lunii februarie 1943. La 31 ianuarie, von Paulus, ridicat cu o zi înainte la gradul de feldmareșal, a capitulat, ceea ce a stârnit furia lui Hitler, care îl avansase sperând să se sinucidă. A urmat calvarul prizonieratului pentru cei peste 90 000 de militari germani, dintre care s-au mai întors doar circa 6 000.

Cititorul va constata în carte numeroase referiri la români, în mare parte defavorabile. De aceea se impun câteva precizări la secvența românească a bătăliei de la Stalingrad. Împreună cu întreaga campanie din est, cuprinsă între 22 iunie 1941 și 23 august 1944, participarea românilor la una dintre cele mai mari bătălii din istorie, cea de pe Volga, a fost trecută sub tăcere de regimul comunist timp de peste patru decenii. Abia după 1990 au apărut lucrări care au ridicat vălul de pe această tragedie care a afectat sute de mii de familii*.

Ea își are originea în decizia lui Ion Antonescu de acceptare a solicitării lui Hitler ca un numeros corp expediționar să participe la campania din vara anului 1942, deși liderii opoziției și unii

* Adrian Pandeia, Eftimie Ardeleanu, *Românii la Stalingrad*, Editura Militară, București, 1991; Mihail Vasile-Ozunu, Petre Otu, *Înfrânți și uitați. Românii în bătălia de la Stalingrad*, Editura „Ion Cristoiu”, București, 1999; Alesandru Duțu, *Armata română în război (1941-1945)*, Editura Enciclopedică, București, 2016 etc.

militari de rang înalt s-au opus. Cu toate că nu avea încredere în aliații mai mici (români, italieni, unguri, slovaci, croați), Führerul a fost obligat să apeleze la ei din cauza lipsei de resurse umane.

Forțele românești din regiunea Stalingrad au totalizat aproape 254 000 de militari de toate armele și specialitățile. Statisticile Marelui Stat-Major arătau că armata română avea sub arme, la 15 noiembrie 1942, 841 133 de militari, ceea ce însemna că efectivele de pe frontul de la Stalingrad reprezentau circa 30% din total. Cele două armate române, 3 și 4, au fost dispuse la flancurile Armatei 6 germane care acționa direct în marele oraș. Armata 3 în flancul stâng, în marele Cot al Donului, iar Armata 4 la sud de Stalingrad, în Stepă Kalmâcă. Ele au primit fâșii de apărare ce depășeau cu mult capacitatea lor operativă, fiind lipsite de armament modern, cum ar fi artileria grea și antitanc. Și aprovizionarea a reprezentat o mare problemă, trupele fiind echipate în ținuta de vară. În plus, subordonarea față de comandamentele germane era foarte strictă, acestea ignorând total informațiile furnizate de români referitoare la pregătirile intense pentru contraofensivă ale sovieticilor.

Planul contraofensivei sovietice în zona Stalingrad, cunoscut sub numele de Operația „Uranus”, prevedea executarea a două puternice lovituri în sectoare situate la mare distanță unele de altele și încercuirea Armatei 6 germane printr-o manevră dublu învăluitoare de mari proporții. Acțiunea s-a declanșat la 19 și 20 noiembrie 1942, în fâșiile de apărare ale armatelor 3 și 4 române. Doresc să precizez că planul contraofensivei sovietice a fost stabilit înainte ca armatele 3 și 4 române să intre în dispozitiv. Această subliniere este necesară deoarece s-a afirmat că Înalțul Comandament Sovietic și-a fixat principalele coordonate ale planului pornind de la dispunerea trupelor române, a căror slabă capacitate combativă era cunoscută. Hotărâtoare pentru planificarea strategică a Stavkăi a fost nu dispunerea trupelor

române, care nici nu se găseau în regiune la data aprobării planului (septembrie 1942), ci configurația dispozitivului german, flancurile acestuia fiind slab apărute.

Copleșite de forța loviturilor, trupele române au cedat, astfel că Armata 6 germană a fost încercuită în câteva zile. În marea confruntare de pe Volga, armata română a înregistrat cea mai severă înfrângere din istoria sa. Din efectivul total angajat, pierderile s-au cifrat la 158 854 de militari (morți, răniți și prizonieri). La ele s-au adăugat importante cantități de armament și muniție.

Înfrângerea de la Cotul Donului și din Stepa Kalmacă a zdruncinat extrem de serios camaraderia de arme româno-germană. Partea germană a pus eșecul pe seama românilor care, la rândul lor, îi acuzau pe partenerii de alianță de nerespectarea obligațiilor asumate la începutul campaniei și angajarea total deficitară a forțelor pe front.

Însemnările din carte reflectă din plin opinia larg răspândită în rândul militarilor germani potrivit căreia eșecul se datorează lipsei de combativitate a românilor, ceea ce este departe de a reflecta realitatea de pe câmpul de luptă.*

În încercuire au rămas Divizia 20 Infanterie română, comandată de generalul Nicolae Tătăranu, și mare parte din Divizia 1 Cavalerie, așa-numitul „Detașament Voicu”, efectivul ridicându-se la peste 12 000 de militari. Marile unități române au înregistrat pierderi serioase, astfel că generalul Tătăranu a acceptat să fie integrate comandamentelor germane. Tratatamentul acordat de germani partenerilor români rămași în încercuire

* Merită reamintită fapta extraordinară a maiorului Gheorghe Rășcănescu din Regimentul 15 „Războieni”, care și-a scos din încercuire batalionul pe care îl comanda cu întregul efectiv, ceea ce dovedește că salvarea Armatei 6 germane era posibilă dacă Hitler aproba acțiunea – cf. Gheorghe Rășcănescu, *Erou la Cotul Donului, Însemnări din război (1941–1944)*, Editura Militară, București, 2020.

a fost afectat de starea generală a raporturilor bilaterale, dar, în general, nu s-au vădit excese. Locotenentul-colonel Pădureanu, șeful de stat-major al Diviziei 20 Infanterie, rămas în încercuire până la 13 ianuarie, aprecia că tratamentul germanilor față de români a fost unul corect, normele pentru armata germană fiind aplicate și românilor. Germanii au dat românilor surplusul lor de echipament – mantale, pantaloni, bocanci, mănuși și căști, pe care soldații români le aruncaseră. Răniții și bolnavii români beneficiau de același tratament ca și cei germani, iar evacuările se făceau în aceleași condiții*.

Dar tot el semnală și situații de gravă indisciplină a unor militari români din Batalionul 901, comandat de maiorul Richard Belcescu, aduși pentru reabilitare pe front. La primele confruntări mai grele, batalionul practic s-a destrămat, sub acțiunea dizolvantă a militarilor mai sus amintiți.

Situația nu trebuie însă generalizată, pentru că marea majoritate a militarilor români și-au făcut datoria. „Soldatul nostru, în special infanteristul din primele linii”, scria locotenentul-colonel Pădureanu, „s-a arătat un foarte rezistent și foarte devotat soldat, îndurând cu stoicism și cu multă bunăvoie [bunăvoință] situațiile cele mai grele. [...] Soldatul nostru”, continua el, „a dovedit că știe să rabde. După două luni de încercuire, rezistența lui nu slăbise. Am rămas cu impresia că rezistența lui devine, astfel, superioară [celeia a] soldatului german.”**

Informațiile din arhivă sunt confirmate și de mărturiile unor ofițeri români care au îndurat calvarul din pungă alături de camarazii germani, cum ar fi căpitanul Stan Gheorghe.***

* Arhivele Naționale Istorice Centrale, fond Președinția Consiliului de Miniștri, cabinet militar Ion Antonescu, dosar nr. 182/1942, f. 293.

** Ibidem, ff. 296, 320.

*** Stan V. Gheorghe, *Din cercul de la Stalingrad în lagărele sovietice. Memorii 1942–1948*, ediție îngrijită, studiu introductiv, note și indice de Petre Otu, Editura Militară, București, 2018.

Spre informarea cititorilor mai adăugăm și faptul că generalul von Paulus s-a căsătorit, în anul 1912, cu Elena Rosetti-Solescu (1889–1949), ce provenea dintr-o familie princiară română. Cuplul a avut trei copii: o fiică, Olga, și doi fii, Ernst Alexander și Friedrich. Acesta din urmă, ajuns la gradul de căpitan, a fost ucis, în februarie 1944, în luptele de la Anzio.

În peisajul istoriografic al bătăliei de la Stalingrad, cartea de față se singularizează prin forța mărturiilor celor care au trăit timp de peste două luni coșmarul luptelor din încercuirea de la Stalingrad. Au supraviețuit grație norocului și având nervii tari. Apreciez că și cititorul va trebui să aibă nervii tari pentru a duce la bun sfârșit lectura unei cărți pline de descrieri cutremurătoare despre adevărata față a războiului, acest flagel care a însoțit umanitatea de-a lungul evoluției sale.

PETRE OTU

*În ultimul moment**

GUSTAV KAMINSKI

Caporalul Gustav Kaminski a fost repartizat la secția de transmisiuni a Diviziei 60 Infanterie Motorizată.

După ce fusesem acasă în permisie în toamna anului 1942, am ajuns la nodul de cale ferată de la Cir. Acolo era mare agitație și neliniște, dar nu știam de ce. După multe căutări am găsit biroul de înregistrare de la Divizia 60 Infanterie Motorizată și am fost trimis la un centru de adunare pentru cei care reveneau din permisie. De acolo, am fost urcați în număr mare în mai multe camioane și duși spre Stalingrad; am ajuns la Pitomnik cam pe la miezul nopții. Nu doream să-mi petrec noaptea acolo și am pornit imediat pe jos spre secția de transmisiuni, care se afla în imediata vecinătate. Dimineața m-am prezentat la sergentul major și acesta m-a informat că în noaptea trecută fuseserăm încercuiți. La amiază m-a dus mai departe, la trupa mea de transmisiuni. Rutina radio obișnuită era respectată, dar cu restricțiile pe care le aducea încercuirea, mai ales în ceea ce privea aprovizionarea.

Într-o dimineață dintre Crăciun și Anul Nou a trebuit să ne aliniem. Comandantul companiei a anunțat că toți din compania

* Această relatare face parte din istoria nepublicată a Diviziei 60 Infanterie (pp. 134-137), a cărei dactilogramă a fost pusă la dispoziția editorului. Numele întreg și cariera autorului nu erau menționate.

noastră care nu erau esențiali urmau să fie transferați la infanterie. Un total de 14 oameni din Companiile 1 și 2 și convoiul ușor, inclusiv eu, a trebuit să predăm echipamentul suplimentar cât de curând posibil. La amiază eram în amplasamentul tunului unei baterii grele din regimentul nostru de artilerie. Nu exista muniție pentru tunurile de 15 cm, așa că ni s-a predat un scurt curs de mitraliori.

În după-amiaza următoare – tocmai ni se servise bolul de supă subțire – s-a dat alarma. Ne-am urcat imediat în vehicule și am fost duși spre linia principală a frontului. Se lăsa întinericul când am fost repartizat la o companie din Regimentul 120 Infanterie. În următoarele zile a fost relativ liniște. În după-amiaza de 14 ianuarie târziu, am primit ordin să lansăm un contraatac limitat pentru a-i împinge înapoi pe ruși, care veniseră foarte aproape de pozițiile noastre în acea noapte. Înaintasem bine, când rușii au lansat pe neașteptate un baraj de artilerie. O schijă de obuz mi-a distrus partea anterioară a labei piciorului. Zăceam acolo și numai cu mare greutate am reușit să mă târăsc înapoi; restul piciorului mi-a degerat.

Cam pe la ora 20.00 – tocmai mă întorsesem la poziția noastră – am văzut că ceea ce mai rămăsese din laba piciorului se înnegrise. Niciun tratament nu era disponibil. În seara zilei de 15 ianuarie, tot fără pansament, cu piciorul înfășurat într-o bucată de pătură, m-am dus șchiopătând la postul de comandă al companiei. Dar nici acolo doctorul nu a putut să-mi panseze piciorul, pentru că nu avea nici tifon, nici bandaje de hârtie. Am fost transportat la punctul principal de prim ajutor pe sanie. Acolo mi-au făcut o injecție antitetanos și mi-au dat o pătură. În dimineața zilei de 16 ianuarie, punctul de prim ajutor trebuia evacuat, deoarece veneau tancurile rusești. Cei incapabili să meargă au fost încărcăți în camioane; restul au fost nevoiți să meargă pe jos. Înainte de a pleca, ni s-a spus că puteam alege să

ne întoarcem la unitățile noastre. Motivul era că nu se mai puteau asigura nici îngrijiri medicale, nici hrană.

Spre seară, când am ajuns la Gumrak, doi dintre noi eram încă în camion, toți ceilalți coborâseră pe drum. Inițial, aceasta fusese și intenția mea, dar era o furtună de zăpadă și ar fi trebuit să merg șchiopătând 5–6 km până la compania mea; și cine știa dacă mai erau încă acolo? La Gumrak, când am coborât din camion, am întrebat unde este spitalul militar. Șoferul a făcut un gest vag cu mâna.

Am găsit spitalul militar – nu avea nici acoperiș, nici ferestre. O ruină. Ceea ce am văzut în fața și în interiorul acestui „spital” era înfiorător. Soldați morți zăceau în zăpadă în fața clădirii și pe așa-zisele podele. În interior, răniții gemeau, se rugau, cântau sau pur și simplu zăceau acolo. Le-am spus colegilor că nu am de gând să zac acolo, pot la fel de bine să mor și afară. Așa că am plecat și ne-am îndepărtat cam la 30 m de clădire când aceasta a fost lovită de artileria rusă.

Căutând un loc în care să mă adăpostesc, i-am pierdut din vedere pe tovarășii mei de drum, așa că acum eram singur și nu știam ce să fac mai departe. Știam numai că nu trebuie să-mi petrec noaptea sub cerul liber. Mi-am adunat ultimele forțe și am mers șchiopătând înapoi în sat, sau în ceea ce fusese cândva un sat. Totul era distrus, cu excepția gării. Mi-am spus că aceasta ar putea fi salvarea mea, dar când am ajuns acolo am văzut că, la fel ca și spitalul militar, era o ruină. Și aici mulți soldați germani morți zăceau în zăpadă. Nu-mi amintesc ce am gândit după aceea. Trebuia să găsesc un soi de acoperiș și printre ruine am găsit o ușă pe care n-am putut s-o deschid. În spatele ei se auzeau strigăte și agitație. Împingeam în această ușă spre subsol, când un jandarm militar m-a apucat de braț și mi-a spus că nu pot să cobor acolo. Sau poate voiam să mor înghețat ca cei dinăuntru? M-a sfătuit să-mi caut mai bine un buncăr de pământ.

Acum stăteam de unul singur în acest infern. Din cauza rănii și a foamei mă simțeam foarte slăbit, dar am urmat sfatul jan-darmului și am găsit un buncăr de pământ, în care mai erau alți 11 soldați, dintre care aparent numai doi încă în formă, stând mai mult pe vine decât culcați. Cu ajutorul unuia dintre cei doi oameni încă apti, în următoarele câteva zile m-am târât de două ori până la pista de aterizare care era la 500 m, în speranța că voi fi evacuat, dar nu a venit niciun avion. Mi se părea că nu mai există nicio perspectivă să plec din acest cazan al vrăjitoarelor. Eram din ce în ce mai slăbit, căci din ziua de 14 ianuarie, în care fusesem rănit, probabil la fel ca toți ceilalți, trăisem numai cu biscuiți și zăpadă topită. În dimineța de 21 ianuarie am făcut singur efortul de a ajunge la pistă, dar din nou nu era nicio posibilitate.

În seara aceleiași zile am vrut să-mi încerc norocul pentru ultima dată cu ajutorul unui camarad, dar acum aveam deja febră și tot piciorul mi se umflase așa de tare încât nu-l mai puteam pune în pământ. Totul se terminase pentru mine! Ceilalți s-au întors și ei fără succes din strădania de a găsi un avion, dar doreau să se ducă din nou în acea noapte. Stăteam cu toții culcați, atât cât era posibil în acele condiții. Nu puteam să dorm, febra îmi creștea.

Spre miezul nopții, un băiat din compania noastră a plecat din tranșee, pentru că, așa cum mi-a spus, îi era tare foame și trebuia să găsească ceva de mâncare. În tot acest timp afară era o liniște de moarte – nici împușcături, nici zgomote de artilerie, nici sunete de motor – ca liniștea de dinaintea furtunii. Și dintr-odată s-a auzit hurelul motoarelor de avion. Sunau ca „mașinile de cusut” ale rușilor care porniseră într-o misiune de bombardament de noapte. Puțin mai târziu s-a lăsat din nou liniștea. Și dintr-odată totul a prins viață; cineva a coborât treptele în buncărul subteran și a strigat: „Sculați-vă, veniți repede,

a venit un He 111, este la numai 20 m și o să ne ia!” Încă nu știu cum am ieșit din buncăr. M-am împiedicat și m-am repezit – cu febră mare – în noapte, am văzut un avion care stătea în apropiere printre ruinele aerodromului, cu motoarele în funcțiune. Era un miracol că avionul aterizase aici, greșind locul, departe de locul obișnuit de aterizare, unde în ultimele zile se petrecuseră cele mai înfiorătoare scene de fiecare dată când un avion aterizase sau decolase. Eram așadar singurul grup de soldați aproape de avion. Primul om din grupul nostru a urcat la bord în timp ce avionul încă era descărcat. M-am împiedicat, am căzut, am văzut că șansele mele de a ajunge la bord scădeau – tocmai acum, când eram așa de aproape de avion!

Motoarele au huruit mai tare – am crezut că se terminase cu mine și atunci s-a produs miracolul camaraderiei: mitraliorul a sărit afară, a fugit spre mine, m-a luat în spate, a fugit cu mine până la trapa de sub burta avionului și m-a aruncat înăuntru cu un icnet – totul durase câteva secunde, în timp ce motoarele se ambalau la maximum și avionul începea să ruleze pe pistă. Zăpada se împrăștia în toate părțile și mitraliorul a sărit în tunelul îngust de sub fuzelaj: picioarele îi atârnavă încă afară când ne-am desprins de sol! În timp ce rulam, vedeam contururile fantomatice ale soldaților care alergau spre noi dinspre pista obișnuită de aterizare. Pentru ei era prea târziu; pentru noi, cei care ne aflam în acest avion care decola, era cea mai norocoasă zi din viață. Știu un singur lucru: când aparatul se ridica, am exclamat: „Domnul fie laudat!” Datorez faptul că am ajuns la bord actului de altruism al aceluia mitralior încă necunoscut, care și-a riscat viața ca să mă aducă pe mine – un schilod – în avion. Ce evenimente tragice s-au petrecut probabil la Gumrak în lupta pentru supraviețuire!

Am fost transportat cu avionul până la Novocerkassk și la spitalul de tranzit de acolo am primit tratament medical pentru

prima oară de când fusesem rănit, cu opt zile înainte. Acum am început să simt pentru prima dată durerea, după ce degerăturile din bontul piciorului au început să slăbească. În aceeași seară am fost trimis cu avionul sanitar la Stalino, de unde am mers cu un tren sanitar la Lemberg (Lvov). Acolo, în februarie 1943, mi-a fost amputată partea anterioară a labei piciorului; iar în iulie 1944 mi-a fost amputată toată laba piciorului.